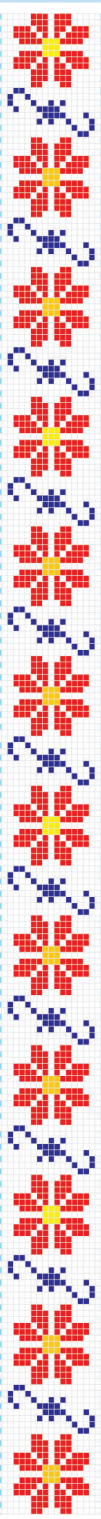
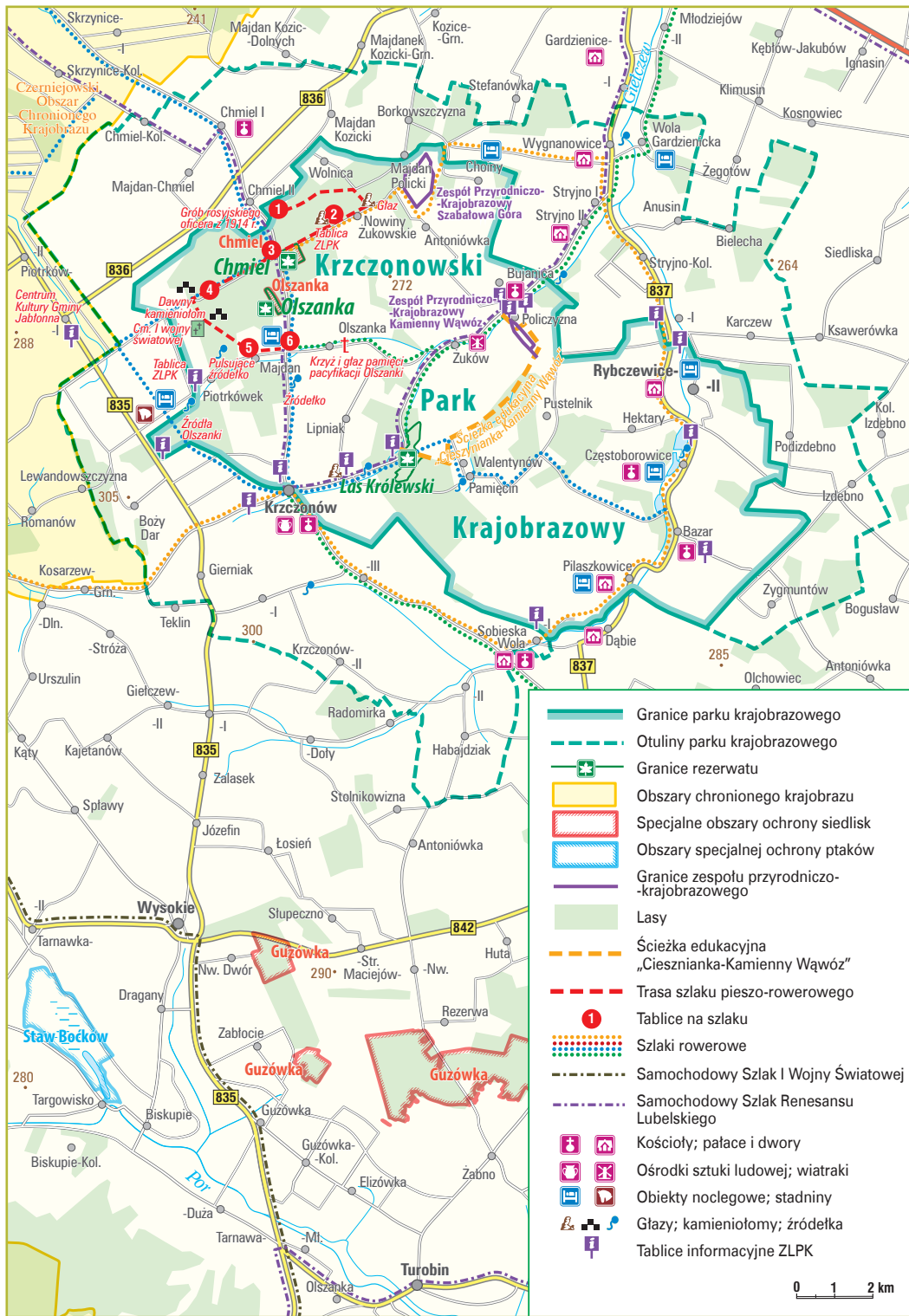

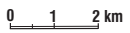
KRZCZONOWSKI

PARK KRAJOBRAZOWY

- Granice parku krajobrazowego
- Otuliny parku krajobrazowego
- Granice rezerwatu
- Obszary chronionego krajobrazu
- Specjalne obszary ochrony siedlisk
- Obszary specjalnej ochrony ptaków
- Lasy
- Ścieżka edukacyjna „Ciesznianka-Kamienny Wąwóz”
- Trasa szlaku pieszo-rowerowego
- Tablice na szlaku
- Szlaki rowerowe
- Samochodowy Szlak I Wojny Światowej
- Samochodowy Szlak Renansu Lubelskiego
- Kościoły; pałace i dwory
- Ośrodki sztuki ludowej; wiatraki
- Obiekty noclegowe; stadniny
- Głazy; kamieniołomy; źródelka
- Tablice informacyjne ZLPK

Krzczonowski Park Krajobrazowy utworzono w 1990 roku Uchwałą Nr XI/56/90 WRN w Lublinie z dnia 26 lutego 1990 roku, w sprawie utworzenia systemu parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu na terenie województw lubelskiego. Obecnie obowiązującym aktem prawnym jest Rozporządzenie Nr 3 Wojewody Lubelskiego z dnia 23 marca 2005 roku, w sprawie Krzczonowskiego Parku Krajobrazowego. Park ma powierzchnię 12 421 hektarów, a jego otulina 13 854 hektary.

W KRAINIE CIESZYNIANKI WIOSENNEJ PRZEWODNIK PO KRZCZONEŃSKIM PARKU KRAJOBRAZOWYM

Na południe i południowy wschód od Lublina rozciąga się osobliwa kraina. To Wyniosłość Giętczewska wyniesiona nawet do ponad 300 metrów n.p.m., o charakterze nieco płaskowyżowym, pocięta dolinami stosunkowo nielicznych i niezbyt długich rzek. W jej północnej części położony jest Krzczoneński Park Krajobrazowy, którego teren oddalony jest od południowych granic Lublina zaledwie o kilkanaście kilometrów. To kraina pięknych krajobrazów, dzikich, zalesionych wąwozów, których dnem szemrzą niewielkie strumyki, kraina pulsujących źródeł, grądowych lasów, nastęncznionych muraw. Tu od setek lat wydobywano „biały kamień” na domy oraz „twardy kamień” na żarna i kamienie młyńskie, a wraz z zabytkami zachowała się pamięć o królewskiej przeszłości i wciąż żywa jest tradycyjna kultura ludowa ze strojami

i obrzędowością. To kraina, gdzie w ciszy liściastych lasów, przycupnięta nad Śmierdzącym Źródłem kwitnie niepozorna cieszyńska wiosenna...

Krzczoneński Park Krajobrazowy Administracyjnie położony jest w granicach trzech gmin: Krzczoneń i Jabłonna w powiecie lubelskim oraz Rybczewice w powiecie świdnickim. Otulina sięga dodatkowo na tereny gmin Piaski i Fajstowice. Celem ochrony Parku jest zachowanie walorów przyrodniczych, krajobrazowych, kulturowych, historycznych i turystycznych środowiska, ze szczególnym uwzględnieniem bogatej rzeźby lessowej oraz cennych przyrodniczo kompleksów leśnych.

UKSZTAŁTOWANIE POWIERZCHNI I BUDOWA GEOLOGICZNA

Stąpać po twardej ziemi

Park w całości położony jest w mezoregionie Wyniosłość Gietczewska. Rzeźba terenu ma tu charakter płaskowyżu z równinami denudacyjnymi, rozciętymi przez liczne i niegłębokie doliny rzeczne, często o stromych zboczach. Deniwelacje przekraczają 100 metrów. Wyniosłość Gietczewską budują górnokredowe skały wapienne (kreda piszcząca, margle i opoki) lokalnie przykryte przez osady paleogeńskie (gezy z przewartwieniami wapieni marglistych tak zwane „siwaka” oraz zielone piaski glaukonitowe występujące w formie izolowanych, niewielkich płatów na wzgórzach ostańcowych – Szabatowa Góra) i neogeńskie (płytkomorskie białe, drobnoziarniste i średnioziarniste piaski kwarcowe, których niewielki płat znajduje się na zachód od Majdanu

Polickiego). Utwory powierzchniowe, przeżwieżnie wieku czwartorzędowego, tworzy kompleks osadów zróżnicowanych pod względem genetycznym i stratygraficznym (gliny zwałowe, piaski i żwiry wodnolodowcowe, utwory lessowe, piaski i mułki ze żwirami rzeczno-peryglacjalnymi). Pokrywa osadów czwartorzędowych osiąga największe miąższości w dolinach rzecznych (do 100 metrów w dolinie Gietczwi). Na obszarach pozadolinnych miąższość pokrywy czwartorzędowej często nie przekracza 2 metrów. Pokrywą glebową tworzą gleby bielcowe i pseudobielcowe oraz rędziny. Gleby bielcowe i pseudobielcowe wykształciły się na piaskach, piaskach pyłowych, pyłach i glinach. Rędziny na opokach i marglach górnego mastrychtu (kredy górnej). W dnach doliny występują mady oraz gleby pochodzenia organicznego, torfowe

Muszla w skale wapiennej

i murszowo-torfowe oraz mułowo-torfowe i torfowo-mułowe. Tyle mówi nauka.

Całe to naukowo opisane bogactwo przejawia się na powierzchni wieloma osobliwościami, z których słynie Park. To przede wszystkim różnorodne ukształtowanie powierzchni z charakterystycznymi elementami: **głębokimi dolinami rzecznyymi** o przeważnie stromych zboczach, **ostańcami piaskowcowymi** zbudowanymi z piaskowców o twardym lepiszczu krzemionkowym (wiele z nich ma swoje nazwy: Chełmiec, Szabałowa Góra, Makarowa Góra, Kobyla

Mur z białego kamienia

Góra), **głębokimi wąwozami** znajdującymi się między innymi w okolicach Pilaszkowic i Rybczewic (osiągają długość do kilometra i głębokość do 15 metrów). Osobliwością budowy geologicznej jest też występowanie **lublinitu**, minerału będącego odmianą kalcytu. W rozłupanych skałach wapiennych można znaleźć odciski skorupiaków, z których pancerzy powstały te skały (amonyty, belemnity, gąbki i inne). Wapienie służyły miejscowej ludności do budowy domów i innych budynków (obszar zlewni rzeki Gietczew słynie z „białych domów”). Z piaskowców przez wieki wyrabiano żarna i kamienie młyńskie, a od ponad 100 lat były budulcem drogowym, o czym wspominał w 1902 roku Władysław Koźmian: „*Wieś Chmiel ma duży dochód z dostawy kamieni kopanych w lasach rządowych i na własnych polach dla szosy Lubelsko-Tomaszowskiej. Przez cały rok widzi się tutaj mieszkańców przy zwózce piaskowca, który w innych częściach tutejszego powiatu jest rzadkością.*”

SIEĆ RZECZNA

O czym szemrzą źródelka

Park jest dość ubogi w ciek i zbiorniki wodne. Głównym ciekim jest lewobrzeżny dopływ Wieprza – Giełczew oraz jej dopływy Radomirka zwana niegdyś Betzą i Olszanka. Północne i zachodnie krańce Parku i otuliny leżą w zlewni Czerniejówki. Doliny tych rzek w dużej mierze zachowały naturalny charakter. Zbiorniki wodne na terenie Parku znajdują się niemal wyłącznie w dolinie Giełczwi. Są to **stawy w Rybczewicach i Częstoborowicach**. Niewielkie stawiki można też spotkać w dolinie Radomirki (w Krzczonowie i Żukowie).

Park i jego okolica są najważniejszym obszarem źródliskowym Lubelszczyzny. Występuje tu **45 źródeł**, w tym kilkanaście źródeł grupowych skupiających 4–19

wyptywów. Źródła położone są głównie w dolinach rzek: Giełczwi, Radomirki i Olszanki. Wielość **źródeł i ich wysoka wydajność mają decydujący wpływ na czystość wód w parkowych rzekach**. Najwydajniejsze źródła położone są w dolinie Radomirki (Krzczonów-Wójtostwo i Stryjno) oraz w dolinie Giełczwi (Częstoborowice i Wola Gardzienicka). W granicach Parku znajdują się źródła Radomirki i Olszanki, zaś w jego otulinie źródła Czerniejówki. **Cztery źródła mają status pomników przyrody nieożywionej**. Tak zwane Śmierdzące Źródelko w Lesie Królewskim ma także znaczenie historyczne.

cieszyńianka wiosenna

FLORA

Nie tylko cieszyńianka

Rośliną herbową Krzczonowskiego Parku Krajobrazowego jest cieszyńianka wiosenna dlatego warto ją bliżej zaprezentować.

Cieszyńianka wiosenna *Hacquetia epipactis* jest rośliną z rodziny selerowatych i tak zwanym gatunkiem monotypowym, czyli jedynym przedstawicielem rodzaju cieszyńianka. To bylina dorastająca do 20 centymetrów wysokości, o kwiatach zebranych w główkę jasnożółtej barwy. Główka otoczona jest pięcioma lub sześcioma zielonymi „płatkami” nadającymi jej wygląd klasycznego kwiatu. W rzeczywistości „płatki” te są specyficznymi liśćmi i nazywane są podsadkami, to z ich kątów wyrastają kwiatostany. U cieszyńianki pojawiają się one w kwietniu (niekiedy nawet już w marcu)

i pozostają zwykle do końca maja. Cieszyńianka wiosenna jest rośliną bardzo rzadką. Występuje w zasadzie jedynie w dwóch regionach Europy. Jeden obejmuje północno-wschodnie Włochy, Słowenię i Chorwację, a drugi okolice Cieszyna. Poza tym izolowane stanowiska cieszyńianki można spotkać wyłącznie na Wyżynie Małopolskiej i Lubelskiej. Dawniej nazywano cieszyńiankę haketia, co było jej spolszczoną nazwą łacińską, którą otrzymała na cześć Baltazara Hacquet de la Motte, austriackiego badacza pochodzącego z Francji, profesora Uniwersytetów: Lwowskiego i Jagiellońskiego, który żył na przełomie XVIII i XIX wieku. Zastąpił on tym, że przeszedł całe Karpaty i opisał je w swym czterotomowym dziele. Dopiero 90 lat temu zoolog, profesor Kazimierz Simm zaproponował dla haketii nazwę cieszyńianka (bo na naszych ziemiach

najliczniej rośnie właśnie koło Cieszyna), która to nazwa przyjęła się.

Flora Parku i jego zbiorowiska roślinne są dość zróżnicowane. Lasy zajmują około 25% powierzchni. Są to **lasy dębowo-grabowe z domieszką buka**, świetliste dąbrowy i bory mieszane. W dolinie Radomirki i Giełczwi zachowały się cenne lasy łąkowe i olsy. W olsach dominuje olsza czarna, a w łągach olsza czarna z domieszką jesionu, wierzby i wiązu pospolitego. Lasy zachowują tu cechy zespołów naturalnych, są to fragmenty ocalałych powierzchni dawnych puszczy pokrywających znaczną część Wyżyny Lubelskiej. Szczególnie cenny jest 200-letni drzewostan dębu szypułkowego z udziałem buka, który znajduje się na północno-wschodniej granicy swojego naturalnego zasięgu. Pewną część powierzchni leśnych stanowi starodrzew w wieku 60–80 lat i więcej. Dominuje typ siedliskowy lasu świeżego oraz las mieszany (19%). Rosną tu rzadkie rośliny, jak: podkolan biały i zielonawy, lilia złotogłów, jaskier kaszubski, wawrzynek wilczczyko i miodownik melisowaty. Największe i najcenniejsze kompleksy leśne to Las Chmielowski z dwoma rezerwatami przyrody („Chmiel” i „Olszan-ka”) w północnej części Parku, oraz Las Królewski z rezerwatem przyrody „Las Królewski”, położony w środkowej części Parku. W rezerwacie przyrody „Las Królewski” zachowały się fragmenty **muraw i zarośli kserotermicznych** z charakterystyczną, rzadką roślinnością (między innymi: zawilec wielkokwiatowy, turzycza niska, ostrożeń pannoński, powojnik prosty, oman

Len włochaty

Dziewięciświat beztodygowy

wąskolistny, pajęcznica gałęzista). W tym rezerwacie występuje też roślina herbowa Parku – cieszynianka wiosenna. Na podmokłych łąkach rosną rzadkie gatunki, jak: goryczka wąskolistna, ciemiężycza zielona i petnik europejski. Szczególnie cenne florystycznie jest wyrobisko w zespole przyrodniczo-krajobrazowym „Kamienny Wąwóz”. Występują tu rzadkie rośliny górskie i kserotermiczne: **dziewięciświat beztodygowy**, len złocisty i włochaty, miłek wiosenny, kosaciec bezlistny, oman wąskolistny, aster gawędka i ozota zwyczajna.

Srokosze

FAUNA

Te co skaczą i fruują

Fauna Parku odzwierciedla różnorodność występujących tu siedlisk. W rzekach i zbiornikach wodnych żyje kilkadziesiąt gatunków ryb, jak: szczupaki, okonie, płocie, karpie, karasie i liny. Pospolite gatunki płazów to żaby trawne i ropuchy szare, znacznie rzadziej spotykane są: rzekotki drzewne, ropuchy zielone, kumaki nizinne, grzebiuszki ziemne oraz traszki zwyczajne i grzebieniaste. Gady reprezentują jaszczurki zwinki, padalce i zaskrońce. Wśród ptaków pospolite są gatunki związane z polami: skowronki polne, trznadłe, potrzaszce i przepiórki. Rzadziej spotyka się: srokosze, gąsiorki czy ortolany. Dość zróżnicowana jest awifauna leśna. Występują tu dzięcioły czarne i zielonosiwe, drobne wróblowe jak: zięby, świstunki, kowaliki, piecuszki,

pełzacze leśne, różne gatunki sikor i drozdów oraz muchołówki białoszyje. Z ptaków drapieżnych należy wymienić: **myszołowy, błotniaki stawowe, gołębiarze, krogulce, pustułki i kobuzy**. Ptaki związane z terenami podmokłymi występują głównie w dolinach Giełczwi i Radomirki, są to: perkozy dwuczube, perkozki, kaczkki (krzyżówki, głowienki, czernice), łabędzie nieme, łyski i kokoszki wodne. W trzcinowiskach gniazdują: trzciniaiki, trzcinniczki i rokitniczki. Nad zbiornikami gromadzą się gatunki przelotne i żerujące jak: mewy, czaple siwe i białe, a nawet ... rybołowy. Nad Giełczwią stwierdzono występowanie **zimirodków**. Na łąkach w dolinie tej rzeki występują derkacze i czajki. We wsiach położonych na terenie Parku jest kilka gniazd bocianów białych. Spośród ssaków często spotykane są: jeże zachodnie, ryjówki aksamitne,

nornice rude, myszy (polne, leśna i bady-larki), wiewiórki pospolite, kuny domowe i leśne, lisy, borsuki, sarny, dziki oraz zają-
ce. Na stałe zdomowały się tu łosie, które najczęściej widywane są w okolicach Lasu Chmielowskiego. Nietoperze zasiedlają cały obszar Parku, zimują tu mopki i gac-ki brunatne. W rzekach i na stawach wy-
stępują piżmaki, wydry oraz **bobry**, który ostatnio coraz intensywniej „zabudowują” nieliczne parkowe rzeki.

Dzięcioł czarny

Łosie

Bóbr

Dzik

W rezerwatcie „Chmiel”

REZERWATY, POMNIKI, ZESPOŁY

Inne formy ochrony przyrody

Różnorodność przyrodnicza Krzczonowskiego Parku Krajobrazowego i jego otuliny sprawiły, że na jego terenie istnieją jeszcze cztery inne formy ochrony przyrody, czyli: obszary Natura 2000, rezerwaty przyrody, pomniki przyrody oraz zespoły przyrodniczo-krajobrazowe.

Rezerwat „Las Królewski”

To największy z parkowych rezerwatów obejmujący fragment lasu (48,64 ha) w kompleksie położonym na wschód od Krzczonowa. To głównie las grądowy z domieszką sosny, modrzewia i świerku. Znajduje się tu nisza źródłiskowa z niewielkim ciekim wodnym i zbiornikiem zwana **Śmierdzącym Źródłkiem**, nieopodal którego rośnie lipa

o oryginalnych, fantastycznych kształtach. Prócz tego na terenie rezerwatu rosną też rośliny kserotermiczne. Najcenniejszym obiektem przyrodniczym jest **płat cieszynianki wiosennej uznany za pomnik przyrody**. Przez rezerwat prowadzi ścieżka edukacyjna „Cieszynianka – Kamienny Wąwóz”.

Rezerwat „Chmiel”

Rezerwat zlokalizowany jest w Lesie Chmielowskim (25,7 ha) i obejmuje fragment starodrzewu dębowego w wieku około 200 lat z bardzo bogatym runem. Występują w nim między innymi: podkolan biały i zielonawy, gnieźnik leśny i lilia złotogłów. Obecność sędziwych drzew, w tym wielu zwalonych i rozkładających się leśnych olbrzymów, nadaje temu miejscu puszczański charakter.

Rezerwat „Olszanka”

To najmniejszy z parkowych rezerwatów (8,75 ha) położony niedaleko rezerwatu „Chmiel”. Rośnie tu głównie starodrzew dębowy z domieszką grabu i sosny. Prócz tego znajduje się grupa kilkunastu sędziwych buków będących resztką starej buczyny. Runo rezerwatu jest bardzo bogate, stanowią je takie gatunki jak: gnieźnik leśny, miodownik melisowaty, lilia złotogłów, podkolan biały, podkolan zielonawy, i inne. Rezerwaty: „Chmiel” i „Olszanka” są jednocześnie **ostojami siedliskowymi sieci NATURA 2000**.

Pomniki przyrody

Na terenie Parku znajdują się pomniki przyrody ożywionej i nieożywionej. Do drugiej grupy należą **cztery źródła** w miejscowościach: Krzczonów-Sołtysy, Krzczonów III (Borzęcin), Walentynów i Piotrkówek oraz **głazy** w Nowinach Żukowskich i Krzczonowie Sołtysach. Pomniki przyrody ożywionej to: płat cieszyńnianki wiosennej w rezerwacie „Las Królewski”, buk pospolity w Lesie Chmielowskim, trzy lipy drobnolistne rosnące w Krzczonowie (obręb nr 13 Krzczonów-Sołtysy), trzy lipy drobnolistne rosnące obok kościoła w Częstoborowicach, trzy **dęby w parku w Rybczewicach** oraz dąb szypułkowy rosnący nad wąwozem między Stryjnym Pierwszym a Anusinem.

Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe

Park może się poszczycić dwoma zespołami przyrodniczo-krajobrazowymi. Jest

to wzgórze ostańcowe „Szabałowa Góra” w miejscowości Majdan Policki w gminie Krzczonów oraz tak zwany „Kamienny Wąwóz” w miejscowości Policzyzna.

Buk - pomnik przyrody

Dąb szypułkowy - pomnik przyrody

Dwór w Strzyżmie Pierwszym

ZABYTKI

Świadkowie przeszłości

Teren Krzczonowskiego Parku Krajobrazowego ma długą i bardzo bogatą historię, dlatego na jego terenie zachowały się liczne pamiątki z zamierzcztych czasów.

Najstarszym obiektem w terenie jest **cmentarzysko wczesnośredniowieczne** położone na północ od Krzczonowa, **zwane też „Szwedzką Mogiłą”** gdyż pochowani są w nim również Szwedzi, którzy zginęli w potyczce z wojskami Sapiehy. Najstarsze budowle to **zespół kościelne**: w Krzczonowie (z XVII–XX wieku) i w Częstoborowicach (z XVII wieku po przebudowie). Pięknym obiektem jest znacznie młodszy, drewniany kościół w Pilaszkowicach. Park usiany jest cmentarzami i mogiłami z różnych okresów. Najstarszy jest cmentarz parafialny

w Krzczonowie (z lat 20. XIX wieku) oraz przy kościele w Częstoborowicach. W Walentynowie i Krzczonowie znajdują się **cmentarze i mogiły z okresu I wojny światowej**, we wsi Żuków mogiła żołnierzy Batalionów Chłopskich. Trwałym elementem krajobrazu są kapliczki i krzyże przydrożne, które można zobaczyć we wszystkich miejscowościach, a także na polach, pod lasami i nad rzekami. Najpiękniejsze i najstarsze stoją w: Krzczonowie, Policzyźnie, Borzęcinie, Bujanicy i Sobieskiej Woli Pierwszej. O tragicznej przeszłości terenu przypominają **pomniki** ofiar UB oraz poległych w czasie II wojny światowej w Krzczonowie, a także **pomnik Powstańców Styczniowych** przy kościele w Częstoborowicach. Na cmentarzu parafialnym w Częstoborowicach znajduje się ich mogiła zbiorowa oraz groby powstańców i weteranów Powstania.

Również na cmentarzu parafialnym w Krzczonowie spoczywają weterani Powstania Styczniowego.

W Parku są także dawne **założenia dworskie i parkowe**. Najstarsze z XVIII wieku znajdują się w Poliszczyźnie i Stryjnie. Młodsze z XIX wieku w: Sobieskiej Woli Pierwszej, Żukowie Kolonii, Pilaszkowicach, Wygnanowicach i Rybczewicach. Najbardziej okazały park jest w Rybczewicach, rośnie w nim około 600 drzew z 16 gatunków. Zachowały się także zabytki techniki, a są to młyny wodne z początków XX wieku na rzekach Giełczew i Radomirka. Można je zobaczyć w: Krzczonowie, Wygnanowicach i Częstoborowicach. Pamiątką po „Krzczonowskiej Holandii” jest **pozostałość wiatraka koźlaka** w Żukowie Kolonii (jeszcze przed wojną na tym terenie stało około 30 wiatraków). Ciekawym zabytkiem jest remiza z pierwszej połowy XX wieku w Żukowie Kolonii.

Bogactwem kraju są też sławni ludzie. Najślynniejsi związani z tym obszarem to król **Jan III Sobieski i jego żona Marysieńka** (Sobieska Wola i Pilaszkowice). W XIX wieku tereny te badał słynny ornitolog **Władysław Taczanowski**, urodzony w pobliskiej Jabłonnie. Jednym z najbardziej zasłużonych mieszkańców dzisiejszego Parku był **Mikołaj Siemion**, pedagog, peowiak, legionista, nauczyciel i działacz społeczny w Krzczonowie, zamordowany przez Niemców w Oświęcimiu. W Krzczonowie urodził się i stale podtrzymywał z nim związki słynny aktor **Wojciech Siemion** syn Mikołaja.

Cmentarz w Częstoborowicach - pomnik na mogile powstańców styczniowych

Żuków Kolonia - pozostałości wiatraka koźlaka

Członkowie KGCW Krzyczonów-Soktysy w strojach krzyczonowskich

KRZCZONOWSKIE STROJE, OBYCZAJE, TWÓRCY

„Wyróżniają się wybitnie wśród innych mieszkańców”

Już 120 lat temu Władysław Koźmian tak pisał o terenach należących dziś do Krzyczonowskiego Parku Krajobrazowe: „O cztery mile od Lublina, a półtorej mili od miasteczka Bychawy, w powiecie Lubelskim, wśród pięknych sadów malowniczo leży wieś kościelna Krzyczonów. (...) Do parafii należą ogromne wsie donacyjne: Krzyczonów, Piotrków (po ludowemu Pietrzków), Chmiel, Olszanka i prywatne: Policzyzna, Żuków, Sobieska Wola, oraz kilkanaście majdanów („kolonji”) licząc razem około 8000 ludności. Włościanie tych wsi są katolikami, przeważnie zamożni, a są i tacy, których rachują na kilka dziesiątków tysięcy rubli. Wyróżniają się wybitnie wśród innych mieszkańców okolicznych,

ubierając się odmiennie, zachowując bardziej dawne zwyczaje i wyrażając się odrębnie; odznaczają się też schludnością. (...) Strój mężczyzn i kobiet jest inny od stroju mieszkańców innych naszych okolic; kobiety tutaj ubierają się nawet ładniej od Krakowianek.” To właśnie **strój krzyczonowski** jest tym co wyróżnia teren Parku na tle innych regionów, a nawet całej Polski. Pierwotnie jego zasięg ograniczał się do około 30 wsi położonych w zlewniach rzek: Giełczwi, Czerniejówki i Kosarzewki (około 600 km²). Większość z nich należała do parafii w Krzyczonowie. Z czasem strój krzyczonowski stał się najbardziej typowym strojem lubelskim. A obecnie, jak twierdzi najlepsza znawczyni strojów ludowych w Polsce Elżbieta Piskorz-Branekova, „strój krzyczonowski jest powszechnie noszony przez członków zespołów folklorystycznych na terenie

całej Polski jako kostium sceniczny. (...) Swą popularność zawdzięcza dwóm czynnikom – dobrze prezentuje się na scenie i jest stosunkowo tani i prosty w wykonaniu.” Tradycja stroju krzczonowskiego jest żywa w regionie Krzczonowa. Wystarczy przyjechać do Krzczonowa na dożynki lub inne święto, by ujrzeć tłum ubrany w barwne stroje krzczonowskie. Kultuwują to zwłaszcza koła gospodyń wiejskich na czele z Kołem Gospodyń i Gospodarzy Krzczonów-Sółtysy. Ściśle związany ze strojem jest **krzczonowski haft**, którym przyozdabiano stroje i nie tylko. Hafciarstwo jest w regionie żywe, prowadzone są nawet kursy hafciarstwa (w **gospodarstwie agroturystycznym Państwa Wójcików w Olszance**). Prócz tego na terenie Parku zachowały się tradycje wykonywania pisanek wielkanocnych i układania płam o nawet kilkumetrowej wysokości. Uprawiane jest także rzeźbiarstwo. Pracownię rzeźby prowadzi Pan Stanisław Lipa ze Stryjna Pierwszego, zaś rzeźby w korzeniu wykonuje Tadeusz Wikira w miejscowości Bazar.

Krzczonewianka w stroju krzczonowskim

Wielkanocne palmy w Krzczonowie

Tablica informacyjna ZLPK nad stawem w Rybzcwicach.

TURYSTYKA W PARKU

Dla wędrowców, cyklistów i jeźdźców

Mimo, że przez Park nie przebiega żaden znakowany pieszy szlak turystyczny, to dość gęsta jest sieć szlaków rowerowych i innych, które umożliwiają turystom i wszystkim zainteresowanym zapoznanie się z jego walorami.

Cały teren Parku pokrywa sieć ścieżek rowerowych wytyczonych w ramach **trasy „Meandry Giełczewki”**. Składają się na nią trzy trasy. **Trasa niebieska** rozpoczyna się nad Zalewem Zemborzyckim (25 km), a na teren Parku wchodzi w okolicach wsi Chmiel, dalej biegnie w pobliżu wsi Nowiny Żukowskie do leśnego rezerwatu „Chmiel”, następnie w kierunku Olszanki. Po drodze mijają rezerwat „Olszanka” i biegnie do Krzczonowa.

Na rondzie w centrum Krzczonowa skręca zgodnie z drogowskazem „Żuków 8 km” do rezerwatu „Las Królewski”. Dalej przez Walentynów i Chodytówkę dociera do Bazaru. **Trasa żółta** (35 km) rozpoczyna się w Krzczonowie. Biegnie w kierunku Woli Sobieskiej do Krzczonowa Trzeciego. Dociera na początku Sobieskiej Woli i dawnego podworskiego parku. Potem biegnie do Dąbia i dalej do Pilaszkowic, a następnie przez Stryjno, Wygnanowice i Felin do Majdanu Polickiego i „Szabałowej Góry” (282 m n.p.m.). Polną drogą dociera do ostatnich budynków Antoniówki i do Nowin Żukowskich. Stąd biegnie z góry do rezerwatu „Chmiel”. Trzecią trasą jest **trasa zielona** (30 km) rozpoczynająca się w Olszance. Prowadzi wzdłuż rzeczki o takiej samej nazwie w kierunku Żukowa Drugiego. Po drodze warto zobaczyć pomnik partyzantów

poległych podczas potyczki z Niemcami 24 lipca 1944 roku. Dalej biegnie do Kolonii Żuków, gdzie zachowały się dawne budynki podworskie. Z Kolonii Żuków przez Policzyznę i Stryjno dociera do Wyganowic i dalej do Gardzienic i Piask.

Na terenie Parku znajduje się także ścieżka edukacyjna „**Cieszynianka – Kamienny Wąwóz**” opracowana i wytyczona przez Zespół Lubelskich Parków Krajobrazowych. Ma ona długość 7,75 kilometrów i rozpoczyna się przy drodze Krzczonów–Piaski w dolinie Radomirki u wejścia do rezerwatu, kończy zaś w Kolonii Żuków. Wędrując nią można poznać rzadkie gatunki roślin kserotermiczny i leśnych (w tym herbową roślinę Parku cieszyniankę wiosenną), zobaczyć Śmierdzące Źródło i lipę o fantastycznych kształtach, a także dawne wyrobisko i zabytkowe zabudowania założenia dworskiego w Kolonii Żuków.

W północnej części Parku w 2016 roku wytyczono **Szlak pieszo-rowerowy po Krzczonowskim Parku Krajobrazowym** (prawie 12 km), w większości przebiegający przez teren Lasu Chmielowskiego. Umożliwia on turystom zapoznanie się z drzewostanem jedno z największych w Parku kompleksów leśnych. Na trasie znajdują się pomniki przyrody (buk pospolity i gład piaskowcowy) oraz rezerwat przyrody „Chmiel”. Poza tym w sąsiedztwie położone są dawne wyrobiska rodzimych skał, co nadaje obszarowi swoisty charakter. Las jest również ciekawy pod względem fauny. Gniazdują tu takie gatunki jak myszołowy i kruki, stale

przebywają łosie. Szlak przechodzi obok obiektów historycznych, mogiły oficera z 1914 roku i cmentarza z okresu I wojny światowej.

Północną część Parku pokrywa **sieć szlaków rowerowych w gminie Jabłonna i okolicach**, opracowana i wytyczona przez Gminę Jabłonna. Obejmuje ona znaczną część Lasu Chmielowskiego, lasu koło Piotrkówka, a także północną i zachodnią część otuliny Parku.

W 2020 roku, staraniem Nadleśnictwa Świdnik, wytyczono **Szlak Konny Piotrkówek** biegnący od stajni Arena, po lesie na południe od Piotrkówka do Lasu Piotrkowskiego. Gmina Rybczewice leży na tak zwanym **Szlaku Jana III Sobieskiego**, a o tym, że turyści znajdują się na nim informują witacze ustawione przy drogach oraz tablice

Lipa o fantastycznych kształtach

Tablica pamięci Mikolaja Siemiona w Krzczonowie

informacyjne. W ramach szlaku ustawiane są wiaty turystyczne.

Charakterystycznym elementem Parku są **punkty widokowe**. Szerokie widoki rozciągają się z wielu wzgórz ostańcowych, z krawędzi dolin rzecznych czy najwyższych punktów na wierzchołkach. Miejsca takie są równomiernie rozrzucone po terenie Parku i otuliny. Jedne z bardziej malowniczych widoków rozciągają się z punktów koło Walentynowa i Bazaru, spod Nowin Żukowskich, z Szabałowej Góry i Góry Chełmiec, z okolic Podizdebna, Pustelnika i Pamięcina oraz z cmentarza z I wojny światowej koło Krzczonowa.

Ważnym uzupełnieniem oferty turystycznej są **gospodarstwa agroturystyczne**. Na terenie Parku, jego otuliny i w bezpośredniej okolicy, kwatery znajdują się w:

Pilaszkowicach Pierwszych, Częstoborowicach, Rybczewicach Pierwszych, Olszance, Bożym Darze, Majdanie Kozickim i Woli Gardzienickiej. Niektóre gospodarstwa oferują dodatkowe usługi jak: warsztaty kulinarne, hipoterapię i onoterapię (Olszanka). W Piotrkówku znajduje się stajnia Arena. Uzupełnieniem sieci kwater są izby regionalne (w Krzczonowie przy Regionalnym Ośrodku Kultury i Sportu). Miłośnicy wędkowania mogą realizować swoją pasję na łowisku w Pilaszkowicach Pierwszych. Elementami infrastruktury turystycznej są wiaty i oryginalne przystanki autobusowe w gminie Rybczewice.

W Krzczonowskim Parku Krajobrazowym każdy znajdzie dla siebie coś ciekawego.

Wydano na zlecenie	Zespołu Lubelskich Parków Krajobrazowych ul. Mieczysława Karłowicza 4, 20-027 Lublin www.parki.lubelskie.pl
Redakcja	Krzysztof Wojciechowski
Autor tekst	Krzysztof Wojciechowski
Fotografie	Krzysztof Wojciechowski, Radosław Miazek, Małgorzata Grabek, z archiwum KGGW Krzczonów-Sołtysy
Opracowanie autorskie i kartograficzne map:	EURO PILOT Sp. z o.o. ul. S. Konarskiego 3 01-355 Warszawa tel./fax. +48 22 664 37 20, +48 22 664 50 91 www.europilot.com.pl
Korekta	Jolanta Sieradzka-Kasprzak
Skład, łamanie	Ewa Chmielewska

© Zespół Lubelskich Parków Krajobrazowych
© Euro Pilot Sp. z o.o.

ISBN 978-83-8218-021-3

egzemplarz bezpłatny

Gmina
Rybczewice

Gmina
Fajslawice

Gmina
Piaski

Gmina
Jabłonna

Gmina
Krzczonów

Zespół Lubelskich Parków Krajobrazowych
www.parki.lubelskie.pl

